

Innst. O. nr. 131

(2002-2003)

Innstilling til Odelstinget fra utenrikskomiteen

Ot.prp. nr. 91 (2002-2003)

Innstilling fra utenrikskomiteen om lov om særlige tiltak mot Republikken Zimbabwe

Til Odelstinget

SAMMENDRAG

Siktemålet med loven er å gi det nødvendige rettslige grunnlag for å iverksette tiltak mot lederskapet i Zimbabwe, der slik hjemmel ikke allerede foreligger. Lovforslaget fremmes på bakgrunn av den politiske undertrykkelsen president Robert Mugabe og hans parti ZANU PF satte i system i forbindelse med presidentvalget i Zimbabwe i mars 2002. Da ble president Robert Mugabe erklært som vinner av presidentvalget etter at myndighetene forut for valget hadde foretatt grovt diskriminerende endringer i landets valglover. Det ble dessuten under valget satt i verk en rekke tiltak som hindret at opposisjonen fikk det forutsatte innsyn og medvirkning i valgprosessen, samtidig som et stort antall velgere ble hindret i å avgi sin stemme. Opposisjonens kandidat, hans medarbeidere og sympatisører ble utsatt for omfattende politisk motivert vold og trakassering. Opposisjonspartiet ble forhindret fra å drive valgkamp i store deler av landet, og det fant sted et betydelig antall politisk motiverte drap på partimedlemmer og sympatisører.

Etter valget har den politiske undertrykkelsen fortsatt. Presidenten og generalsekretæren i opposisjonspartiet har på tvisomt grunnlag blitt stilt for retten anklaget for høyforræderi. Politisk motivert vold har foregått ustraffet uten at politi og påtalemyndigheter har grepet inn. De nye sikkerhetslovene har blitt tatt i bruk til å fengsle journalister og kneble den frie pressen.

Utkast til lov om særlige tiltak mot Republikken Zimbabwe er blitt sendt på høring til en rekke institu-

sjoner og organisasjoner, jf. proposisjonens kapittel 3.

Tre høringsinstanser hadde kommentarer til utkastet; Kirkens Nødhjelp, Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI), samt de tre organisasjoner Norsk Folkehjelp, Fellesrådet for Afrika og Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpesfond (SAIH) i en felleskommentar. I kommentarene fra disse ble det blant annet uttalt at eventuelle tiltak må være målrettede og så langt som mulig ikke må gå ut over sivilbefolkningen i Zimbabwe, samt at det må begrunnes hvorfor nettopp Zimbabwe er valgt ut som motaker for spesielle sanksjoner.

Utenriksdepartementet vil bemerke, hva gjelder innretningen på tiltak, at norsk sanksjonspolitikk har som grunnleggende prinsipp at sivilbefolkningen så langt mulig skal skånes. At Zimbabwe gjøres til gjenstand for tiltak nå, må ses i sammenheng med det viktige internasjonale press rettet mot president Mugabes regime, og ønsket om å iverksette tiltak på linje med EUs felles holdning mot Zimbabwe i denne sammenheng.

EU vedtok 18. februar 2002 å gjennomføre målrettede tiltak mot Mugabe-regimet i Zimbabwe. En rekke andre europeiske land sluttet opp om EU-rådets felles holdning i sakens anledning. Etter valget har Australia, Canada, New Zealand, Sveits og USA innført tilsvarende tiltak. Samveldet har suspendert Zimbabwe.

EU-rådets felles holdning om restriktive foranstaltninger mot Zimbabwe av 18. februar 2002 omfatter visumnekt for president Mugabe og hans nærmeste støttespillere, frys av disse personenes bankkonti og eiendeler i EU-stater, samt et generelt forbud mot eksport av våpen til landet. EUs felles holdning ble samme dag fulgt opp med en forordning som er direkte bindende internrettslig i alle medlemsstater. Den 22. juli 2002 ble Rådets felles holdning

endret for å utvide personkretsen som rammes. På bakgrunn av regjeringssendringer i Zimbabwe 26. august 2002 ble Rådets felles holdning endret på ny 13. september 2002. Denne endringen innebar at listen over personer som omfattes av forordningen ble oppdatert. EU vedtok ved felles holdning av 18. februar 2003 å videreføre disse tiltakene til 20. februar 2004.

Norge vurderte å slutte seg til EUs tiltak da disse ble vedtatt i 2002, men valgte i stedet å prioritere opprettholdelse av norske valgobservatørens tilstedeværelse.

Regjeringen legger som hovedregel til grunn at sanksjoner må baseres på bindende vedtak av FNs sikkerhetsråd. I denne saken foreligger ikke et slikt vedtak, men Regjeringen ønsker å iverksette tiltak på linje med EUs felles holdning mot Zimbabwe. Ved fire tidligere anledninger har Norge innført økonomiske tiltak mot andre stater uten at det forelå bindende vedtak av Sikkerhetsrådet:

Tiltak mot Iran ble vedtatt ved lov av 6. juni 1980 nr. 18. Denne loven var et resultat av at iranske myndigheter okkuperte den amerikanske ambassade i Teheran i 1979 og holdt amerikanske borgere som gisler.

Det ble også innført økonomiske tiltak mot Argentina i forbindelse med Falklandskrigen.

I 1986 og 1987 ble det vedtatt to lover om økonomiske tiltak mot Sør-Afrika og Namibia. Den første gjaldt forbud mot salg, formidling mv. av norsk petroleum til Sør-Afrika. Den andre var lov om økonomisk boikott av Sør-Afrika og Namibia for å bekjempe apartheid.

Særlige tiltak mot Den føderale republikken Jugoslavia (FRJ) ble vedtatt ved lov av 25. juni 1999 nr. 43. Siktemålet med loven var å gi det nødvendige rettslige grunnlag for å iverksette tiltak som ved å understøtte de militære operasjoner mot FRJ ville medvirke til en raskest mulig løsning av den daværende situasjon i Kosovo. Etter mønster av loven om særlige tiltak mot FRJ, ble det den 27. april 2001 vedtatt en generell fullmaktslov som gjør Norge i stand til å slutte opp om internasjonale, ikke-militære tiltak, jf. lov om iverksettning av internasjonale ikke-militære tiltak i form av avbrot eller avgrensning av økonomisk eller annen samkvem med tredjestatar eller rørsler av 27. april 2001 nr. 14 (tiltaksloven). Tiltakslovens formål er å styrke Norges internasjonale handle- og reaksjonsevne ved at tidsaspektet for norsk gjennomføring reduseres.

Bakgrunnen for at forslaget om lov om særlige tiltak mot Zimbabwe fremmes som særlov er at Stortinget i Innst. O. nr. 50 (2000-2001) - under merknader til tiltaksloven - la vekt på at en "ikke bør benytte fullmaktsloven annet enn i tilfeller hvor virkningen av sanksjonene vil bli vesentlig svekket om man tar

seg tid til å forelegge sanksjonsvedtakene for Stortinget som egen sak". Det antas at virkningen av frys av bankkonti og eiendeler som Zimbabwes lederskap måtte ha i Norge, ikke svekkes vesentlig ved at sanksjonsvedtaket forelegges Stortinget som egen sak.

Regjeringen legger vekt på at sanksjoner av alle slag må være målrettede og så langt som mulig ikke må gå ut over sivilbefolkningen i Zimbabwe.

Frys av alle bankkonti og eiendeler i Norge tilhørende president Mugabe og andre nære politiske støttespillere til regimet, mangler hjemmelsgrunnlag. Dette lovforslaget vil sikre det nødvendige rettslige grunnlaget for å kunne gjennomføre dette tiltaket mot Zimbabwe. Lovforslaget vil også være hjemmelsgrunnlag for eventuelle ytterligere tiltak som det måtte bli aktuelt å iverksette senere.

Det vises til kapittel 7 i proposisjonen når det gjelder merknader til de enkelte bestemmelser.

KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Haakon Blankenborg, lederen Thorbjørn Jagland, Jens Stoltenberg og Gunhild Øyangen, fra Høyre, Julie Christiansen, Inge Lønning, Oddvard Nilsen og Finn Martin Vallersnes, fra Fremskrittspartiet, Morten Høglund og Christopher Stensaker, fra Sosialistisk Venstreparti, Kristin Halvorsen og Bjørn Jacobsen, fra Kristelig Folkeparti, Jon Lilletun og Lars Rise, og fra Senterpartiet, Åslaug Haga, mener det var riktig av Norge å ikke innføre sanksjoner mot Zimbabwe under valget i fjor, men i stedet prioritere opprettholdelse av norske valgobservatører. Komiteen mener dette var med på å sikre uavhengig dokumentasjon fra valget. Rapporter fra 2002 viser at det i tiden før presidentvalget ble foretatt grovt diskriminerende endringer i valgloven, og at opposisjonen ble hindret innsyn og medvirkning i valgprosessen. Et stort antall velgere ble hindret i å avgi sin stemme, opposisjonen ble flere steder forhindret fra å drive valgkamp, opposisjonen ble utsatt for omfattende politisk vold og trakassering, og det fant sted et betydelig antall politisk motiverte drap.

Komiteen er bekymret over at denne politiske undertrykkelsen senere har vedvart og til dels tiltatt i styrke. President Mugabe og hans parti ZANU PF står bak omfattende brudd på menneskerettighetene, med blant annet politisk motivert drap, tortur, vilkårlige arrestasjoner, undertrykkelse av retten til møtevirksomhet, samt trusler mot rettsapparat og media. Presidenten og generalsekretæren i opposisjonspartiet er på tvisomt grunnlagt anklaget for høyforræderi, og risikerer dødsstraff. Alle utenrikskorrespondenter

er nå utvist fra landet. Zimbabwe er i dag i en sosial, økonomisk og politisk krise.

Komiteen mener på denne bakgrunn at det er grunnlag for særlige tiltak og internasjonalt press rettet mot lederskapet i Zimbabwe, selv om det ikke foreligger et vedtak om dette i FNs sikkerhetsråd. Komiteen mener det er riktig at disse tiltakene skal være målrettede, og så langt som mulig ikke gå ut over sivilbefolkningen i Zimbabwe. For å beskytte og hjelpe sivilbefolkningen, understreker komiteen viktigheten av å fortsatt gi bistand til Zimbabwes befolkning kanalisert gjennom ikke-statlige aktører og FN.

Komiteen støtter tiltakene om visumnekt for president Mugabe og hans støttespillere, å fryse deres eventuelle bankkonti og eiendeler i Norge, og et generelt forbud mot eksport av våpen til landet, teknisk opplæring eller forsyning, fremstilling, vedlikehold eller bruk av våpen og tilhørende materiell av enhver art.

Komiteen understreker også viktigheten av at Zimbabwes naboland, i særdeleshet Sør-Afrika, legger press på Zimbabwes myndigheter med krav om endring.

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteens tilråding er enstemmig.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til proposisjonen og råder Odelstinget til å gjøre følgende

vedtak til lov

om særlige tiltak mot Republikken Zimbabwe

§ 1

Kongen gis fullmakt til å treffe bestemmelser om innskrenking av samkvem med Republikken Zimbabwe.

§ 2

Bestemmelser gitt i medhold av denne lov gjelder med de begrensningene som følger av overenskomst med fremmed stat eller av folkeretten for øvrig.

§ 3

Ved overtredelse eller ved medvirkning til overtredelse av bestemmelser gitt i medhold av denne lov gjelder §§ 2 og 3 i lov 7. juni 1968 nr. 4 til gjennomføring av bindende vedtak av De forente nasjoners sikkerhetsråd tilsvarende.

§ 4

Denne lov trer i kraft straks.

Oslo, i utenrikskomiteen, den 11. juni 2003

Thorbjørn Jagland
leder

Lars Rise
ordfører